

Əzablara meydan oxuyan zəriflik

Gözəl xanım, gözəl rəssam, gözəl ana - amma gözəl bəxti olmayan insan

İllərdir ki, əlimdə qələm saysız-hesabsız məqalələr yazmışam, adətən sərlövhəni son anda düşünmüşəm, amma bu dəfə tərsinə oldu. Çünki onun barəsində həmişə bir fikir ürəyimi odlayıb: əzablara meydan oxuyan zəriflik. Gözəl, çox gözəl xanım idi. Daxili zənginliyi, zahiri cazibəsi və fərçasının yaratdığı əsrarəngizlik bir-birini tamamlıyırdı.

DƏRDLƏR YARA BAĞLADI ONUN İÇİNDƏ...

Məni onunla ilk dəfə xalq yazıçısı, çox sevdiyim, müəllimim Əzizə Cəfəzadə tanış edib. Azərbaycanın ilk qadın rəssamlarından biri olan Güllü Mustafayevanın incəsənətimizdə böyük xidmətləri var. Sərgilərində olmuşdum. Portretləri diqqətimi çəkmişdi: "Məhsəti Gəncəvi", "Məzəziyyə Davudova", "Bəsti Bağirova", "Ümnisə Musabəyova", "Ceyran Bayramova", "Şəfiqə Axundova", "Səttar Bəhlulzadə", "Abdulla Şaiq", "Süleyman Rəhimov" və digərləri. Yaradıcılığında uşaq portretləri çoxluq təşkil edirdi. Uşaq dünyasının paklığını, sevincini, səmimiyyətini onlara həsr etdiyi əsərlərində elə təbii, dolğun və mükəmməl yarada bildirdi ki, saatlarla nəzərlərini bu portretlərdən ayıra bilməzdin. Bir dəfə Əzizə xanıma dedim ki, Güllü Mustafayeva çox xoşbəxt qadındır. Bütün gözəlliklər onun ünvanını tanıyır. Əslində mən onun əsərlərinin və bir insan kimi gözəlliyinin qarşısında vəcdə gələrək vurğunluğumu dilə gətirmişdim. Əzizə xanımın da onu çox sevdiyini bildirdim. Gözlənilməz cavabı ürəyimi sıxdı: "Güllüciyəzinim (Əzizə Cəfəzadə Güllü Mustafayevanı həmişə belə əzizləyirdi-F. X.) kəşməkeşli həyatı nə romana sığar, nə də kino-filmlərə. Dərdlər yara bağladı onun içində..." Əsil həqiqətləri isə çox sonralar öyrəndim. O zaman ki, artıq bu dünyada nə Əzizə xanım vardı, nə də xalq rəssamı Güllü Mustafayeva.

ÖZÜMÜ DÜNYANIN ŞAHZADƏSİ SANIRDIM

Güllü xanımın atası Hacı Naim Mustafaxanovın tanınmış, xeyirxah, insanlara əl tutan, mərəd kişilərindən biri və Mirzə Ələkbər Sabirin yaxın qohumlarından olub. Həyat yoldaşı Nəbat xanım da Seyid Əzim Şirvaninin nəslindəndir. 1902-ci ildə Şamaxıda baş verən məlum dəhşətli zəlzələ nəticəsində bir çox soydaşlarımız kimi Hacı Naimin də ailəsi öz dogma yurdlarını tərk etmək məcburiyyətində qalıb. Türkmənistan köçüblər. Hacı Naim Mustafanın Türkmənistanda da böyük nüfuzu və hörməti olub. Maarifpərvərliyi burada da ona rəğbət yaradıb. Türkmənistanda qızlar üçün məktəb açılıb. Üzeyir Hacıbəylinin operettalarının tamaşaya qoyulmasında yardımçı olub. Ümumiyyətlə, Azərbaycandan Türkmənistan kim gətseydi, mütləq Hacı Naimlə görüşər, onun məsləhətlərilə hərəkət edərdi. 8 övladı olub: 5 qız, 3 oğlan. Güllü xanımın qızı, musiqişünas Zemfira Qafarova danışır ki, babam qızlar böyüyəndən sonra kiminlə ailə quracaqları barədə fikirləşib və "yox, mənəm kürəkənlərim mütləq öz millətindən olmalıdır" düşüncəsiylə Bakıya - İçərişəhərə köçüb. O zaman artıq Güllünün 7 yaşı vardı. İlk təhsilini Bakıda alan Güllü Mustafayeva 1934-cü ildə rəssamlıq məktəbinə

(indi Əzim Əzimzadənin adını daşıyır) daxil olub. Tale kitabının yeni səhifələri də məhz elə o gündən yazılıb. Həmin məktəbin IV kursunda oxuyan Həsən Haqverdiyev adlı tələbə (gələcəyin böyük rəssamı və başı belalı insanı-F. X.) Güllüyə aşiq olub. Qarşılıqlı məhəbbət 1938-ci ildə izdi-

■ Flora XƏLİLZADƏ, əməkdar jurnalist

TALEYİNDƏ DƏRDİN, QƏMİN ƏBƏDİ YERİ VARDI

1953-cü ildə Həsən Haqverdiyev bə-rəət alaraq, Vətənə qayıdıb. Kimin ürəyində hansı əzabı, zilləti çəkdiyi bəllidir. Pə-rən-pəren olmuş ailə üzvlərini ağlagəlməz dər-də tuş edən dövrün ədalətsizliyi və tə-zadları idi. Yenə də hər şeyi zahiren sakit ahəngə salan Həsən Haqverdiyev müdri-kiyi, Güllü Mustafayeva dözümlülü-yü və Nəcəfqulu İsmayılov böyüklüyü oldu. Hə-sən də ikinci dəfə ailə qurdu. Vera Kalini-na adlı bu rus qadını çox mehriban və sə-mimi bir xanım idi. Həmişə Güllü xanımla məsləhətləşər, ona böyük məhəbbət və rəğbətə yanaşardı.

Hər kəs öz ailəsinin yanında və dərdi-nin içində idi. Güllü xanımın oğlu Əli Haq-verdiyev həm rəssamlıq, həm də musiqi məktəbini bitirmişdi. Ü. Hacıbəyli adına Bakı Dövlət Konservatoriyasında Şövkət Məmmədovadan dərs almışdı. İstedadlı rəssam, aktyor və vokalçı idi. Operalarda maraqlı partiyalar ifa etmişdir, bədii filmlərə çəkilməmişdir, hələ oxuduğu mahnılar ta-mam başqa ələm idi...

Güllü Mustafayeva rəssam kimi çox xoşbəxt sənətkar idi. Dünyanın möhtəşəm salonlarında əsərləri sərgilənirdi. Ünvanı-na xoş sözlər, təbriklər, təltiflər, dəvətlər qanadlanırdı. Balalarının sənət uğurları da ona fərəh gətirirdi. Amma bu xanımın taleyində dərdin, qəmin sanki əbədi bir yeri vardı. Əzablar önündə dəyə-nətlə dayanmış bu zəriflik nə qədər mətənətli görünməyə çalışsa da, ke-çirdiyi əsəbi sarsıntıları onu içindən yeyirmiş. Həsən Haqverdiyev 1978-ci ildə dünyasını dəyişib. 1990-cı ildə Nəcəfqulu İsmayılov dünyadan köçüb. 1992-ci ildə oğlu Əli Haqverdiyevin həyatına yüksək gərginlikli cərəyan son qoyub. Bütün bu əbədi ayrılıqların ağrıları, sarsıntıları isə Güllü xanımın zərif varlığını "şəkər xəstəliyi" ilə bitir-rib. Zemfira Qafarovanın yuxa bir ov-qatla dediyi sözlər məni də kövrəltirdi: "1994-cü ildə dünyamızdan qeyri-adi bir gözəllik getdi - bu, əzablar önündə mətənətlə dayanaraq ona meydan oxuyan zərif anam idi..."

Güllü Mustafayeva gözəl xanım, gözəl rəssam, gözəl ana, amma gözəl bəxti olmayan bir insan idi. Bizə də gözəl əsərlər bəxş edib getdi. Təkcə "Məhsəti Gəncəvi" portreti bəs edər ki, onun Azərbaycan incəsənətindəki yerini dəqiq müəyyənləşdirək. Əsil sənətkarlar isə heç vaxt unudulurlar.

ediblər. Ailənin qara günləri başlayıb. Güllü Mustafayevanın üzleşdiyi haqsızlıqlar, çətinliklər, çəkdiyi mənəvi və maddi zillətlər canını xəstə salsa da inadından, sənətindən dönməyib. Balalarının dolanışığını yaxşılaşdırmaq üçün fədakarlıq göstərib. Əzablara qatlaşaraq bir-birindən gözəl əsərlər yaradıb. "Xalq düşməni" nin arvadı olması bütün həyatını cəhənnəmə çevirsə də o, Həsənə inanırdı və hələ də ümidlə ərinin yolunu gözləyirdi. Amma üzleşdiyi basqılar onu çox üzürdü, ona iş vermirdilər. Nəhayət 1947-ci ildə çəkdiyi "Məhsəti Gəncəvi" portreti çox bəyənilir və alınır. Əsərinə görə ona verilən qonorarla Güllü Mustafayeva Sibirə-Həsən Haqverdiyevlə görüşə gedib. Həyat yoldaşının vəziyyətindən, ona olan təziqlərdən xəbərdar olan Həsən Güllüyə tapşırıb ki, Bakıya qayıdan ki-mi məndən boşan, yoxsa rahatlığın ol-mayacaq. Uşaqların bütün qayğılarını qarşılamaq üçün Güllünün başqa yolu yox idi. Rəsmi boşanmadan iki il sonra isə Güllü Mustafayeva ikinci dəfə Nəcəfqulu İsmayılova ailə həyatı qurub. İki körpə ilə ömrün dolaylarında tək qanadla yaşamaq çətin idi. Həm də Güllü Mustafayeva gözəl qadın idi. Heç kim ona laqəyd deyildi. Başsız qalmağın problemləri var idi. Nəcəfqulu İsmayılov Əzim Əzimzadə məktəbinin davamçılarından olmuş, istedadlı rəssam və usta qrafikaçı kimi tanınırdı. Bir qərindən artıq zaman kəsiyində "Kirpi" jurnalının baş rəssamı vəzifəsində çalışmışdır. O, yalnız karikatura, plakat usta-sı deyil, həm də dəzğah rəngkarlığının müxtəlif janrlarında mükəmməl əsərlər müəllifi idi. Portret janrında da maraqlı əsərləri yadı-gar qalıb. Güllü xanımla Nəcəfqulu İsmayılo-vun iki qız övladı olub: Rəna və Sevinc. Nəcəfqulu çox həssas və geniş ürəkli bir şəxsiy-yyət idi. Əlini və Zemfiranı öz balalarından ayırmayıb. Zemfira xanım danışır ki, əslində Nəcəfqulu İsmayılov anamı onu hər addımda izləyən kinayəli baxışlardan, "xalq düşməni"nin arvadı" tənəsindən xilas edib. Bizə də çox istəyirdi. Biz ona "ata" deyirdik. Əsil hə-qiqətdən isə çox gec xəbər tutduq.

vacla nəticələnib. Bir il sonra ilk övladları Əli dünyaya gəlib. 1940-cı ildə Həsən Haq-verdiyev hərbi xidmətə çağırılıb. Güllü xanım-gil İçəri şəhərdə, balaca bir evdə yaşa-yırdı. Xatirələrindən bəlli olur ki, nə dolanı-şığın çətinliyi, nə dərəcəli mənzil onu sıxır-mış: "Əksinə özümü dünyanın şahzadəsi sanırdım. Həsən üzde olan rəssamlardan idi. Əlinin varlığı mənim üçün həyat demək idi."

Nümunəvi xidmətinə görə, Həsən Haq-verdiyevə bir həftəlik məzuniyyət veriblər. Geriyə qayıtmaq vaxtın çatanda ona deyib-lər ki, getmə, sən burda daha çox lazım-san. Yazıçı Mirzə İbrahimov daha çox təkid edib. Deyib ki, mən danışib, səni saxlatdırıla bilərəm, fərçana ehtiyacımız var. Həsən söyləyib ki, komandirime söz vermişəm, mütləq hərbi hissəyə qa-yıtmalıyam. Əzizləri onu böyük ümidlərlə yola salıblar. İl Dünya müharibəsi başlayıb. Ağır döyüşlərin birində Həsən alman faşistlərinə əsir düşüb. Vətənə dö-nən yollar labirintlərdən keçib. Tale onu Məhəmməd Əmin Rəsulzadə ilə rastlaşdırıb. Berlində onun buraxdığı "Azərbaycan" qəzetində bədii tərbiətçi kimi çalışıb. Hətta M. Ə. Rəsulzadənin xahişi ilə Nizami Gəncəvinin portretini də işləyib.

Qismətdə Vətənə qayıdış varmış. Onu evdə artıq iki körpə gözləyirdi: oğlu Əli və hələ də üzünü görmədiyi qızı Zemfira... Təəssüf ki, atanın qayıdışı ail-leyə sevinc yox, ağır, çəkiləsi mümkün olmayan dərdlər gətirib. Rəssamlığın müxtəlif janrlarında gözəl əsərlər yara-dan, vətəninə, millətini canından artıq se-vən Həsən Haqverdiyevi "xalq düşməni" damğası ilə həbs edərək, Sibirə sürgün

